

Position paper

Belangen in balans

22 juni 2009

De kredietcrisis raast voort en heeft zich getransformeerd tot een mondiale economische crisis. Voor de verzekeringssector betekende de kredietcrisis een belangrijke stresstest: bieden de ankers van zekerheid voldoende weerstand tegen de aantasting van onderliggende waarden? Inmiddels kan worden geconstateerd dat verzekeraars mede dankzij hoge solvabiliteitsratio's de storm relatief goed hebben doorstaan. Op geen enkel moment zijn de zekerheden die aan klanten worden geboden, in gevaar gekomen. Nu is een nieuwe fase aangebroken, waarin als doel centraal staat: het meer toekomstbestendig maken van de verzekeringssector als geheel. Aanbevelingen van het Verbond zijn inmiddels met diverse stakeholders besproken. Maatschappelijk gevoelige issues, zoals het beloningsbeleid, zijn door DNB en AFM vertaald naar principes en daarnaast in een herenakkoord met de Minister van Financiën verrat. Ook andere partijen in de financiële wereld, zoals banken en pensioenfondsen zijn zich aan het herbezinnen op hun rol en verantwoordelijkheden. Dit position paper is bedoeld om richting te geven aan het vervolg: een sector die voortgaat op een weg waarbij de klant centraal staat, en vertrouwen en zekerheid het fundament van het handelen vormen.

In position papers geeft het Verbond van Verzekeraars zijn mening, standpuntbepaling en argumentatie daarbij over een concreet vraagstuk of actuele ontwikkeling op het snijvlak van politiek, samenleving en verzekeringsbedrijfstak.

Gebruik (van delen) van de tekst van het position paper is toegestaan mits de bron wordt vermeld.

Dit position paper is tevens te vinden op de website van het Verbond van Verzekeraars: www.verzekeraars.nl onder de button 'Publicaties/Downloads/Position papers'.

Meer informatie over de inhoud van dit position paper 'Belangen in balans'
mr. M.N.J. Heeneman / P.J.A.H. Koopman
telefoon: 070 - 333 86 93
e-mail: m.heeneman@verzekeraars.nl

Dit is een uitgave van het
Verbond van Verzekeraars
Bordewijklaan 2
Postbus 93450
2509 AL Den Haag

Inleiding

De kredietcrisis heeft diepe sporen in de samenleving getrokken. De minister-president sprak in februari dit jaar van een zware recessie, waarin Nederland verkeert. Het open karakter van de Nederlandse economie en de grote omvang van de financiële sector verklaren de relatief grote impact. Op microniveau is de crisis meestal nog niet voelbaar; koopkracht en welvaart blijven vooralsnog op peil, behoudens bij werknemers die moeten afvloeien. Wel groeit de onzekerheid: over de bestedingen, waarde van het eigen huis, de baan, de toekomst.

Vanaf de tweede helft van 2008 nam de economische groei af en sloeg zelfs om in een krimp. Voor 2008 kwam de groei nog uit op een positief cijfer van 2%, maar dit kwam vooral doordat de ontwikkeling in de eerste helft nog positief was. Voor 2009 wordt door het CPB een krimp verwacht van 4,75 %. Ook in 2010 wordt nog een lichte krimp voorzien van -0,5 %. Daarnaast neemt de verwachte werkloosheid toe: van 5,5 % in 2009 naar 9,5 % in 2010. Overigens is vooral de afgenomen wereldhandel verantwoordelijk voor de negatieve ontwikkeling.

De financiële sector heeft buffers zien verdampen doordat de waarde van onderliggende 'assets' (aandelen, obligaties, grondstoffen én onroerend goed) scherp daalde. De overheid heeft een aantal keren steun moeten verlenen in de vorm van deelnemingen of herkapitalisaties. Banken hebben nog steeds moeite om kapitaal aan te trekken en pensioenfondsen hebben herstelplannen moeten indienen bij de toezichthouder De Nederlandse Bank (DNB), in geval van onderdekking. Bij verzekeraars daalde de solvabiliteit. Maar omdat de solvabiliteitsratio's van verzekeraars vóór de crisis ver boven de wettelijke norm lagen, zijn de buffers over het algemeen voldoende sterk gebleken om aan toekomstige verplichtingen te kunnen voldoen. Precieze cijfers over 2008 zullen binnenkort door het Centrum voor Verzekeringstatistiek (CVS) worden gepubliceerd.

Het CVS verricht maandelijks een consumentenonderzoek naar de crisis. Vanaf het begin van de metingen in oktober 2008 is een verandering zichtbaar in de perceptie van consumenten over de mate waarin financiële instellingen worden getroffen door de kredietcrisis. Eerst waren de consumenten van mening dat banken het zwaarst werden getroffen. Dit is onlangs omgeslagen. Nu is 46% van de consumenten van mening dat de pensioenfondsen het zwaarst worden getroffen door de kredietcrisis. Een derde meent dat de banken het zwaarst worden getroffen en slechts 3% van de consumenten is van mening dat de verzekeraars het zwaarst worden getroffen door de kredietcrisis. Consumenten maken zich momenteel voornamelijk zorgen over hun pensioen: halverwege mei geldt dat voor 53% van alle consumenten. De mate waarin zij zich zorgen maken over spaargeld, eigen woning en verzekeringen ligt aanzienlijk lager, rond de 25%, en is over de afgelopen acht maanden tamelijk constant.

Drie fasen in crisis

Het verloop van de kredietcrisis en hieruit voortvloeiende economische crisis kan ruwweg in drie fasen worden onderscheiden:

Fase 1 Crisismanagement (september 2008 – november 2008)

Deze fase wordt gekenmerkt door crisismanagement en onzekerheid. De Nederlandse Staat neemt Fortis/ABN Amro over. Financiële instellingen zijn genooddaakt zich voor herkapitalisatie bij de Staat te melden. Bij consumenten bestaat grote onzekerheid over de financiële positie van de instellingen: 'is mijn geld veilig?' In de Tweede Kamer vinden veel debatten plaats over deze situatie. Er vindt ook een rondetafelgesprek plaats met CEO's van banken en verzekeraars over de oorzaken van de kredietcrisis. In het position paper 'Verzekeraars in de kredietcrisis: een belangrijke stresstest' van het Verbond van november 2008 wordt ingegaan op de positie van verzekeraars in de crisis: verzekeraars verschillen wezenlijk van banken en pensioenfondsen, bieden ankers van zekerheid, maar de impact van de kredietcrisis op de sector is nog niet helder.

Fase 2 Consolidatie (december 2008 – april 2009)

In deze fase worden de gevolgen van de kredietcrisis steeds meer zichtbaar. Er ontstaat boosheid bij het publiek, discussie over beloningen en discussie over indexatie/afstempelen van pensioenen. De kredietverlening stokt, de financiële crisis werkt door in de reële economie en de politieke aandacht intensiveert zich met een roep om een parlementair onderzoek. Het Verbond positioneert zich als gesprekspartner, trekt middels het rapport van The Boston Consulting Group (BCG) lessen uit de crisis, publiceert in februari het position paper 'Verzekeraars trekken lessen uit de kredietcrisis' en houdt een seminar in april. De aanbevelingen van de expertgroep onder voorzitterschap van De Larosière, ingesteld door de Europese Commissie, en de aanbevelingen van de Adviescommissie Toekomst Banken onder voorzitterschap van Maas, ingesteld door de NVB, worden overwegend positief ontvangen. Op 30 maart ondertekenen de financiële sector en minister Bos een verklaring met uitgangspunten voor een duurzaam en gematigd beloningsbeleid.

Fase 3 Beleidsontwikkeling (mei 2009 e.v.)

Deze fase is te kenmerken als beleidsfase. DNB en de AFM publiceren beloningsprincipes voor een beheerst beloningsbeleid. De parlementaire onderzoekscommissie onder voorzitterschap van Jan de Wit wordt geïnstalleerd, het ministerie van Financiën bereidt de kabinetsvisie voor op het toekomstige financiële stelsel en de Haagse en Brusselse politiek bezinnen zich op nieuwe regels. De verzekeringssector zal zijn eerder geformuleerde 'lessen' concreet moeten toepassen, zichtbaar moeten maken dat de bakens – waar nodig – verzet zijn.

Bedreigingen en kansen

De crisis brengt bedreigingen mee, maar evenzeer kansen. Als bedreigingen kunnen worden genoemd:

- Het risico van een beleidsmatige overreactie, met schadelijke gevolgen voor de markt en verdere ontwikkeling daarvan. Het kind moet immers niet met het badwater worden weggegooid: er moet een goede balans blijven tussen consumentenbescherming en marktdynamiek, waarin ruimte blijft voor innovatie. Daar waar de markt goed functioneert, moet dat worden behouden. Daar waar aanpassingen noodzakelijk zijn, moet dat op een verstandige manier gebeuren. Daarbij moet er ook oog zijn voor de nalevingslasten, aangezien die uiteindelijk voor rekening van de consument komen. De pluriformiteit van de financiële sector zorgt voor innovatie en concurrentie en moet behouden blijven.
- Verzekeraars hebben een andere bedrijfsvoering en karakteristieken dan banken en pensioenfondsen. Hierbij kan worden gedacht aan een conservatief beleggingsbeleid en het feit dat er geen bankrun kan plaatsvinden. In de beleidsreacties op de financiële kredietcrisis zal mogelijk onvoldoende rekening met dit onderscheid worden gehouden.
- Protectionistische tendensen zouden kunnen toenemen. Het financiële stelsel is internationaal van karakter. Dit betekent dat ook oplossingen in internationaal verband moeten worden gezien, waaronder de aanbevelingen van de De Larosière Group en de reactie van de Europese Commissie daarop.
- Het continueren of beëindigen van overheidsbemoediging met de sector kan marktversturende effecten hebben. Het is van belang dat er een zorgvuldige exitstrategie komt om het level playing field zoveel mogelijk te waarborgen. In de tussenliggende periode zou een agentschap goede diensten kunnen bewijzen.

Kansen zijn:

- Het vertrouwen van consumenten en stakeholders is essentieel voor het functioneren van verzekeraars. Dit vertrouwen is de afgelopen jaren echter danig op de proef gesteld. Het is aan de verzekeraars om te bewijzen en te borgen dat zij als organisaties dit vertrouwen verdienen, producten leveren die zekerheid bieden, en een belangrijke maatschappelijke rol hebben doordat zij risico's overnemen, en daardoor mogelijkheden creëren voor klanten.
- Er liggen diverse kansen in het onderscheidend vermogen van het verzekeringsconcept. Verzekeraars hebben in verhouding tot bijvoorbeeld banken en pensioenfondsen de storm over

het algemeen tot nu toe goed doorstaan. Mensen zoeken echte zekerheid, vooral in crisistijd. Verzekeraars die klanten centraal stellen en duidelijke verzekeringsproducten verkopen met heldere voorwaarden, kunnen zich duidelijk onderscheiden.

Aanbevelingen BCG

Het Verbond heeft BCG opdracht gegeven om gedegen analyse te maken van de kredietcrisis, de rol van verzekeraars hierbij en vanuit dit vertrekpunt aanbevelingen voor de toekomst te formuleren. BCG heeft haar rapport en aanbevelingen begin 2009 opgeleverd.

De vier belangrijkste aanbevelingen van BCG zijn:

- 1) *Meer focus op 'bubble management'.*
- 2) *Toezichthouders: zo nodig ook ingrijpen.*
- 3) *Meer focus op risicomanagement.*
- 4) *Gewaarborgde kapitaalpositie voor Nederlandse werkmaatschappijen.*

Meer focus op 'bubble management' (aanbeveling BCG)

Zonder innovaties te veel af te remmen, is het zaak dat macro-economische en prudentiële risico's adequaat worden opgespoord en hiervoor tijdig waarschuwingen worden gegeven. Expertgroep De Larosière heeft voorgesteld om in Europees perspectief daarvoor een apart gremium in het leven te roepen. DNB moet die taak op nationaal niveau vorm en inhoud geven. Verzekeraars voeren een beleid waarbij in goede tijden extra sterke buffers worden aangelegd om de weerbaarheid bij volgende crises te vergroten. Idealiter zou de solvabiliteit met de conjunctuur moeten meebewegen. Verzekeraars zullen in hun governancebeleid meer aandacht besteden aan bedrijfsonderdelen die hard groeien en hoge rendementen tonen. Het Verbond wil hierin een ondersteunende rol spelen, bijvoorbeeld via CVS-onderzoek.

Toezichthouders: zo nodig ook ingrijpen (aanbeveling BCG)

Primair is het de taak van iedere verzekeraar om ervoor te zorgen dat hij zijn zaakjes goed op orde heeft en ingrijpen van toezichthouders niet nodig is. Zelfregulering kan daarbij een goede rol spelen. Individuele verzekeraars kunnen het zich echter soms niet veroorloven om gedrag te vertonen dat sterk afwijkt van dat van hun concurrenten, omdat zij hierdoor in een nadelige concurrentiepositie kunnen komen. Dan moeten toezichthouders actief maatregelen treffen voor de gehele sector. Het BCG rapport noemt als voorbeeld het verbieden van te hoge investeringen in bepaalde assetcategorieën die als potentieel te risicovol worden gezien of het verplicht afdekken van risico's van een te sterke waardedaling. Dat vraagt nogal wat van hun medewerkers. Hiertoe is mogelijk een cultuuromslag vereist en dient kennis te worden bijgespijkerd. Het volgen van stages kan daartoe bijdragen.

Meer focus op risicomanagement (aanbeveling BCG)

Verzekeraars moeten de aanpak van risicomanagement binnen hun bedrijf goed tegen het licht houden. Is er sprake van een overkoepelende aanpak? Begrijpt de top welke risico's er worden genomen? Wordt er optimaal gebruikgemaakt van de kennis binnen de organisatie? Zijn er risico's die tussen de wal en het schip terechtkomen? Wordt er niet te veel gefocust op Financial Risk Management (FRM)? Centrale vraag is welke concrete lessen de sector inmiddels heeft getrokken uit de gang van zaken op de financiële markten. Kwalitatief onderzoek door een externe partij kan dat inzichtelijk maken. Het invoeren van Enterprise Risk Management (ERM) verdient aandacht. ERM is een proces binnen de gehele onderneming om potentiële invloedrijke gebeurtenissen te identificeren en risico's te managen. Het omvat Strategisch Risk Management, FRM, Operationeel Risk Management en Compliance. Het is verstandig om het invoeren van een dergelijk proces synchroon te laten lopen met de eisen van Solvency II. Dit houdt in dat naast interne en externe veranderingen de focus moet worden gelegd op een bedrijfsbrede gedragsverandering binnen de totale organisatie. Het Verbond gaat zich intensiever bezighouden met risicomanagement en zal een platform voor zijn leden opzetten. Het hart van het platform zullen bijeenkomsten vormen, bedoeld voor riskmanagers

en al degenen die zich met risicomanagement bezighouden. Bij deze bijeenkomsten draait het om kennisverrijking, kennisdeling en uitwisseling van good practices.

Gewaarborgde kapitaalpositie voor Nederlandse werkmaatschappijen (aanbeveling BCG)

Het belang dat lokale dochters zelfstandig solide gekapitaliseerd blijven, lijkt voldoende gewaarborgd bij implementatie van de Solvency II-richtlijn. Het Verbond is een groot voorstander van invoering van deze richtlijn. Het Group Support Regime is (helaas) zelfs uit de richtlijn gehaald. Dit regime regelde de mogelijkheid van transfer van kapitaal binnen een groep. DNB moet vaker inzicht krijgen in de actuele kapitaalpositie van verzekeraars. Kwartaalrapportages moeten daarvoor zorgen. Hierbij moet wel aandacht blijven voor de daarmee gepaard gaande nalevingslasten.

Versterking risicobewustzijn consument

Voorts ziet het Verbond een taak om het risicobewustzijn bij consumenten te versterken door goede en heldere informatie te verstrekken. De modellen De Ruiter, productwijzers en de website www.allesoververzekeren.nl zijn operabel. In samenwerking met CentiQ kunnen meer initiatieven worden onderzocht, zoals de introductie van een (verbeterd) risicolabel op productniveau.

Meer transparantie sturingsinformatie

Het Verbond ziet het als zijn taak om regelmatig, volledig en transparant informatie te verstrekken over de gang van zaken in de bedrijfstak. Waar mogelijk zullen hier verdere verdiepingsslagen worden aangebracht.

Toepasbaarheid aanbevelingen commissie Maas op verzekeraars

Hoewel de aanbevelingen van de commissie Maas toezien op banken, zijn diverse aanbevelingen ook bruikbaar voor verzekeraars. Hierbij kan vooral worden gedacht aan aanbevelingen met betrekking tot governance en riskmanagement, en in mindere mate met betrekking tot toezicht (inclusief raad van commissarissen) en regulering. De oproep dat bankbestuurders en relevante groepen medewerkers een moreel-ethische verklaring moeten ondertekenen, gaat minder ver dan de Gedragscode Verzekeraars die door alle Verbondsleden is ondertekend, met de mogelijkheid tot het indienen van klachten, te beoordelen door de Tuchtraad Financiële Dienstverlening. Het Verbond ziet het als zijn taak deze gedragscode levend te houden en mede toe te zien op de toepassing/doorleving ervan.

Aanbevelingen expertgroep De Larosière en het toezichtmodel

De plannen van de expertgroep De Larosière heeft het Verbond positief ontvangen. De Larosière pleit voor het oprichten van de European Systemic Risk Council (ESRC) die macro-economische en prudentiële risico's moet opsporen en toezichthouders hiervoor tijdig moet waarschuwen. Op microniveau worden de 3L3 committees omgevormd tot autoriteiten met additionele taken, waaronder het verrichten van bindende mediation tussen toezichthouders, het coördineren van de colleges of supervisors, vergunningen verlenen en toezicht houden op CRA's en het vervullen van een coördinerende rol in crisissituaties. De committees en de nationale toezichthouders bepalen het prudentiële en gedragstoezichtbeleid op microniveau. Op deze wijze moet een integraal European System of Financial Supervision (ESFS) ontstaan die op termijn mogelijk kan worden omgevormd conform het twin peaks-model. De uitvoering van het toezicht blijft de verantwoordelijkheid van de verschillende nationale toezichthouders, die voor grensoverschrijdende financiële instellingen samenwerken in colleges. De opzet sluit aan bij de Solvency II-richtlijn en onze wensen (samenwerken in colleges, echter zonder de lead van de toezichthouder van het land van vestiging). Het oprichten van één Europese toezichthouder is op dit moment politiek gezien onhaalbaar.

Snelle invoering ESRB en ESFS

De Europese Commissie wil de aanbevelingen van de expertgroep overnemen voor het opzetten van de European Systemic Risks Board (ESRB) en de European System of Financial Supervisors (ESFS), twee pijlers onder een nieuw Europees toezichtstelsel. Over de precieze rol en samenstelling van de instellingen wordt gediscussieerd, evenals de datum van invoering van het nieuwe systeem. De

commissie wil dat het systeem in 2010 ingaat. Het Verbond en het CEA steunen snelle invoering, zodat op Europees niveau stappen in de goede richting worden gezet.

Discussie over Insurance Guarantee Schemes (IGS)

Door de Europese Commissie wordt onderzoek gedaan naar de noodzaak van harmonisatie van polishouderbescherming, voor het geval verzekeraars niet meer aan hun verplichting kunnen voldoen. Diverse Europese Lidstaten kennen een dergelijk garantiestelsel, maar deze variëren onderling sterk. Zo bestaat in Nederland de Opvangregeling Leven NV die tot een bedrag van ca. € 100 miljoen per geval ondersteuning kan bieden indien een levensverzekeraar in de problemen komt. De regeling heeft tot doel een noodregeling en faillissement, die in de praktijk meestal leiden tot korting van rechten van polishouders, te voorkomen. De continuïteit van de verzekeringsportefeuille wordt behouden door het treffen van een tijdelijke maatregel. De maatregel is erop gericht de portefeuille weer gezond te maken. Deze opvangregeling wordt door verzekeraars zelf (ex ante) gefinancierd. Het Verbond zal samen met het CEA nauw de Europese ontwikkelingen op dit punt monitoren en bezien in hoeverre de Nederlandse regeling toekomstbestendig is en binnen een geharmoniseerd kader past.

Aanpassing IFRS essentieel

Volgens de internationale boekhoudregels IFRS moeten bezittingen en verplichtingen tegen de actuele marktwaarde worden gewaardeerd. Indien er echter geen markt is of de waarde enorm fluctueert, kan dit problemen opleveren. Met dergelijke ongewenste effecten moet beter rekening worden gehouden. Onder IFRS is het momenteel niet toegestaan om voorzieningen te nemen. Op deze punten is overleg nodig tussen toezichthouders, regelgevers en de verzekeringssector in internationaal verband.

Beheerst beloningsbeleid

Het Verbond is voorstander van een beloningsbeleid dat is geënt op de lange termijn om excessen te voorkomen. Hierover is overleg gevoerd met DNB en het ministerie van Financiën. De uitgangspunten in de verklaring van de financiële sector en minister Bos van 30 maart 2009, alsmede de principes die DNB en de AFM op 6 mei 2009 hebben gepubliceerd voor een beheerst beloningsbeleid, onderschrijft het Verbond. Verzekeraars moeten de principes hanteren als leidraad om hun beloningsbeleid kritisch te beschouwen en waar nodig aan te passen. Het Verbond organiseert daartoe op 29 juni aanstaande in samenwerking met DNB een themabijeenkomst. Het is wel belangrijk dat Nederland op dit punt zo veel mogelijk nauw aansluiting zoekt bij Europese regelgeving.

Belang van gelijk speelveld en duidelijkheid over exitstrategie overheid

Overheidsingrijpen in de financiële sector moet niet leiden tot marktverstoringen. Het is essentieel dat wordt toegezien op het level playing field tussen verzekeraars onderling (met en zonder staatssteun) om oneerlijke concurrentie te voorkomen. De overheid moet zo spoedig mogelijk duidelijkheid verschaffen over haar exit-beleid. Met de verkoop van FCI is daarmee een begin gemaakt. Het Verbond is er, evenals DNB, voorstander van om de overheid meer op afstand van de instellingen te krijgen door middel van bijvoorbeeld een agentschap.

Tot slot

Het Verbond wil met deze aanbevelingen verder richting geven aan het veranderingsproces waarin de sector zich bevindt. Het is uiteindelijk in het belang van de klant dat de verzekeringssector robuust is en blijft om ook eventuele toekomstige financiële crises goed te doorstaan. De verzekeringssector voelt het als zijn verantwoordelijkheid actief bij te dragen aan de vormgeving van een verbeterd en weerbaarder financieel stelsel, waarin de klant ook blijft krijgen wat hij van verzekeraars mag verwachten.